

BANKOVÝ SYSTÉM

Hodina 3

Ozrejmienie témy

ÚVOD

Banky nás ovplyvňujú oveľa viac, ako by sme chceli. To, že sa možno aj vo vašom meste roztrhlo vrece s novostavbami nie je náhoda a stoja za tým do veľkej miery banky. Ako funguje bankový systém u nás? Aký je rozdiel medzi obchodnou a centrálnou bankou? Čo nám prinieslo členstvo v eurozóne a čo nám naopak vzalo? Toto sa dozviete v tejto kapitole.

TYPY BANKOVÝCH SYSTÉMOV

Bankový systém môžeme definovať ako sústavu všetkých bánk pôsobiacich na určitom území a ich vzájomných vzťahov. Podľa právomocí učených štátom rozlišujeme dva typy bankových systémov: **jednostupňový** a **dvojstupňový**. Slovensko má v súčasnosti **dvojstupňový bankový systém**.

V **jednostupňovom bankovom systéme** existuje štátna ústredná banka, ktorá vydáva peniaze a priamo rozhoduje, kto dostane pôžičky. Je typický pre centrálne plánované ekonomiky. Do Nežnej revolúcie sme tento systém mali aj na Slovensku, keďže Štátna banka československá (ŠBČS) mala na starosti tlačenie peňazí aj financovanie firiem. V súčasnosti ho nájdeme v Severnej Kórei alebo na Kube.

Pre našu krajinu je však dôležitejší dvojstupňový bankový systém, v ktorom prvý stupeň tvorí **centrálna banka** a druhý **komerčné (obchodné) banky**. Funkciou prvého stupňa je zabezpečovať cenovú stabilitu a regulovať finančný trh, riadia ju štátni úradníci. Komerčné banky sú typicky súkromné, ich úlohou je prijímať vklady a poskytovať pôžičky, pričom si nechávajú rozdiel a poplatky ako zisk.

CENTRÁLNA BANKA

Nazýva sa tiež **banka bánk**, pretože poskytuje komerčným bankám pôžičky či možnosť vkladov a dohliada na ich činnosť. Jej hlavným cieľom je vo väčšine krajín zabezpečiť nízku infláciu, teda stabilitu cien. V úvode hodiny si preto môžete so žiakmi zopakovať, čo si o tejto téme pamätajú z ôsmeho ročníka.

Hlavnou funkciou centrálnej banky je vykonávať **monetárnu politiku**. Aj keď to znie zložito, ide iba o ovplyvňovanie množstva peňazí v obehu. Centrálna banka je totiž jediná inštitúcia, ktorá môže vydávať peniaze a pomocou niekoľkých nástrojov ich môže do ekonomiky pridávať alebo odoberať.

Medzi **priame nástroje** centrálnej banky patria nariadenia komerčným bankám, napríklad maximálna úroková miera, ktorú môžu účtovať na úveroch. **Nepriame nástroje** nútia komerčné banky meniť svoje ceny nepriamo, napríklad tým, že dostanú vyššiu úrokovú sadzbu na peniazoch, ktoré si chcú požičať z centrálnej banky. Sami následne účtujú vyššie úroky obyvateľstvu a firmám. Tieto nástroje žiakom v deviatom ročníku ešte nemusíte vysvetľovať, je však dobré o nich vedieť pre pochopenie témy.

Okrem určovania množstva peňazí v obehu má centrálna banka za úlohu vykonávať aj **dohľad nad finančným trhom**. To znamená, že dáva pozor, aby sa inštitúcie ako banky, poisťovne alebo investičné spoločnosti nesprávali k svojim zákazníkom neférov, prípadne neriskovali ich peniaze. Za týmto účelom môže navrhovať zákony, vykonávať inšpekcie či vydávať opatrenia.

Keďže Slovensko patrí do eurozóny, jeho centrálnou bankou je **Európska centrálna banka**, ktorá vydáva euro. Kompetencie však majú podelené s **Národnou bankou Slovenska (NBS)**, ktorá riadila slovenskú korunu až do prijatia eura. NBS sa podieľa na rozhodovaní ECB pomocou svojich hlasovacích práv a dohliada na slovenský finančný trh. Viac o konkrétnych kompetenciách týchto inštitúcií si môžete prečítať pri **aktivite 3**.

KOMERČNÉ BANKY

Úlohou druhého stupňa bankového systému je generovanie **zisku** prostredníctvom prijímania **vkladov** a poskytovania **úverov**. Pre hospodársky rast je táto činnosť veľmi dôležitá, pretože spája ľudí, ktorí majú peňazí prebytok s tými, ktorí ich majú nedostatok. Namiesto toho, aby peniaze ležali v pokladničke, Fero svoje úspory vloží do banky, ktorá mu za uložené peniaze môže dať úrok a poskytuje mu bankové služby. Banka následne môže peniaze požičať Jane, ktorá si kupuje byt, ale keďže nemá peňazí dosť, zvyšok dofinancuje z úveru, ktorý jej poskytne banka.

Ako príklady komerčných bánk na Slovensku môžeme uviesť **Slovenskú sporiteľňu**, **Všeobecnú úverovú banku (VÚB)**, **Tatra banku** alebo **Československú obchodnú banku (ČSOB)**.

Aktivity a cvičenia

ÚVOD

Aktivita č. 1

Doplň k obrázkom, o aké banky ide a porozmýšľaj, aký je medzi nimi rozdiel. Čo má v kompetencii ECB?

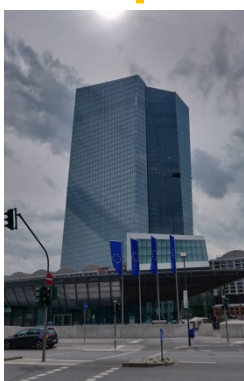
Vysvetlenie: Na začiatok by sme mali žiakov oboznámiť s tým, že máme 2 druhy bánk. Obchodné banky, u ktorých máme bankové účty, berieme si od nich úvery a využívame rôzne služby a centrálné banky, ktoré riadia finančný trh v danej krajine.

Slovensko je členom eurozóny a má preto 2 centrálné banky. Prvou je Národná banka Slovenska, ktorá dohliada na finančný trh a realizuje menovú politiku Európskej centrálnej banky. V eurozóne majú všetky štáty rovnakú menovú politiku, ale môžu mať rôzne regulácie.

Najvyšším riadiacim orgánom NBS je banková rada, na čele ktorej je guvernér. Guvernér je potom ešte členom najvyššieho orgánu ECB, rady guvernérov.

Centrálné banky
Obchodná banka

Národná banka Slovenska (NBS)

Európska centrálna banka (ECB)

Tatra banka

Hlavnou funkciou ECB je

Zabezpečiť cenovú stabilitu

BANKOVKY

Aktivita č. 2

Zisti, či niekto v triede nemá eurobankovku v ľubovoľnej hodnote. Skús ju podržať oproti svetlu a popíš, čo všetko na nej uvidíš. Dokázal/a by si rozpoznať, o akú bankovku ide aj so zaviazanými očami?

Vysvetlenie: Táto aktivita má za cieľ priviesť žiakov k uvažovaniu o tom, že aj banky musia odniekiaľ získať peniaze. Na začiatok sa spýtame žiakov, či majú v peňaženke nejaké eurobankovky. Pokiaľ sa žiadne nenájdu, môžete si pred hodinou pripraviť svoje a ukázať im ich. Tí, ktorí majú dobrý prehľad, identifikujú, že v ľavom hornom rohu sa nachádza vlajka **Európskej únie**.

Necháme žiakov porozmýšľať, ako sa peniaze Európskej únie dostanú do našich bánk. Môžu si napríklad pomôcť hodinou z ôsmeho ročníka o inflácii. Na záver vysvetlíme, že vydávanie eura je úlohou **Európskej centrálnej banky** a jednotlivých centrálnych bánk eurozóny. Následne sa prostredníctvom obchodných bánk dostanú peniaze aj do našich peňaženiek. Podpis pod vlajkou patrí práve jej **prezidentovi/-ke**, v čase keď bola bankovka vydaná. To, či ide o oficiálne peniaze vydané centrálnou bankou, si môžeme overiť pomocou **ochranných prvkov**. Žiaci si napríklad môžu vyskúšať podržať bankovku oproti svetlu, uvidieť by mali vodoznak či portrét bohyne Európy.

Čo sa nachádza pod ikonou na bankovke?

Vlajka EÚ

Kto sa podpisuje na eurobankovky?

Guvernér ECB

EUROSYSTÉM

Aktivita č. 3

Ak si niekedy išiel/išla na koncert do Viedne, pravdepodobne si za fľašu koly zaplatil/a rovnakými eurami, aké používaš na Slovensku. Centrálna banka krajín eurozóny sú totiž podriadené Európskej centrálnej banke a spoločne tvoria tzv. **eurosystem**. Dohľadajte na internete rozdiely v kompetenciách Európskej centrálnej banky (ECB) a našej Národnej banky Slovenska (NBS). Vyznačte ich sídla na mape.

Vysvetlenie: Cieľom druhej aktivity je objasniť žiakom, aké postavenie má v rámci ekonomiky centrálna banka a štát. Zároveň si precvičia čítanie s porozumením, ktoré sa im zídne pri tvorbe projektov alebo pri prijímačkách na stredné školy.

Necháme ich prečítať priložené články o fiškálnej a monetárnej politike. **Fiškálna politika** je vykonávaná vládou a schvalovaná parlamentom pri zostavovaní štátneho rozpočtu. Ten predstavuje zoznam výdavkov (napr. dôchodkový systém alebo stavba diaľnic) a príjmov (napr. dane) štátu. V prípade núdze zohráva štát dôležitú úlohu v ekonomike, keďže môže napríklad prispieť zamestnávateľom na mzdy, aby nemuseli prepúšťať.

Monetárna politika je ovplyvňovanie množstva peňazí v obehu, ako sme písali v sekcii Ozrejenie témy. Na základe tejto teórie vyzerá správne vyplnená tabuľka nasledovne:

	Európska centrálna banka	Národná banka Slovenska
Guvernér/-ka	Christine Lagardová	Peter Kažimír
Mesto sídla	Frankfurt nad Mohanom	Bratislava
Môže vydávať eurové bankovky?	áno	nie
Podieľa sa jej zástupca na rozhodovaní ECB?	áno (členovia výkonnej rady)	áno (guvernér)
Môžem prostredníctvom nej podať sťažnosť na slovenské finančné inštitúcie?	nie	áno

Vyfarbi všetky krajiny, kde sa platí eurom

Členmi eurozóny sú: Belgicko, Cyprus, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Grécko, Holandsko, Írsko, Litva, Lotyšsko, Luxembursko, Malta, Nemecko, Portugalsko, Rakúsko, Slovensko, Slovinsko, Španielsko, Taliansko a Chorvátsko.

ÚROKOVÉ SADZBY A KURZY MIEN

Aktivita č. 4

Európska centrálna banka stanovuje úrokové sadzby a zverejňuje kurzový lístok. Vedel/a by si to využiť v praxi? Označ krížikom pravdivé tvrdenie.

Vysvetlenie: Centrálna banka rozhoduje o tom, za aké kurzy bude požičiavať či viesť vklady obchodným bankám. Ide o kľúčové rozhodovanie, ktoré ovplyvňuje napríklad to, koľko budeme platiť na úveroch. Toto rozhodovanie vždy závisí na mnohých faktoroch, predovšetkým sa však pozerá na úroveň inflácie. Ak je inflácia vysoká, môžeme očakávať zvýšenie sadzieb. Naopak, ak je inflácia príliš nízka alebo dokonca záporná, úrokové sadzby môžu ísť až k nule.

Centrálna banka okrem toho vyhlasuje aj kurzový lístok, od toho sa potom odvíjajú obchodné banky, ktoré si však k tomuto kurzu pripočítajú maržu.

Žiaci by sa v tejto aktivite mali naučiť, ako tieto informácie využiť v živote. Môžete sa s nimi pobaviť o aktuálnych úrokových sadzbách a porovnať ich s tými v roku 2022.

Toto sú 3 najnákladnejšie sadzby, ktoré centrálna banka určuje:

Kurzový lístok ECB

25. januára 2023

 USD	1.0878 ▲
 CZK	23.808 ▼
 HUF	388.75 ▼
 PLN	4.7158 ▲

Úrokové sadzby

Platné od 21. decembra 2022

Jednodňové refinančné operácie	2,75 % ▲
Hlavné refinančné operácie (pevná sadzba)	2,50 % ▲
Jednodňové sterilizačné operácie	2,00 % ▲

Zdroj: nbs.sk

Cenník ECB pre obchodné banky Platné k 21. 12. 2022

Jednodňové sterilizačné operácie	2,00 % ▲	Ak banka peniaze do centrálnej banky vloží na 1 deň
Hlavné refinančné operácie (pevná sadzba)	2,50 % ▲	Ak si banka požičia peniaze na 1 týždeň
Jednodňové refinančné operácie	2,75 % ▲	Ak si banka požičia peniaze na 1 deň,

Zmenáreň ti ponúkne za 100 € 2 500 korún. Označ, aký kurz ti dala:

Výhodný kurz	☒	Nevýhodný kurz	☐
Nemôžeme posúdiť	☐	Kurz podľa sadzobníku ECB	☐

Ak si budem chcieť zobrať hypotéku, môžem očakávať, že úroková sadzba bude:

Záporná	☐	Do 1 % p.a.	☐
Presne 2,75 % p.a.	☐	Približne 3 – 5 % p. a.	☒

Podľa týchto informácií, môžem usúdiť, že na sporiacom účte:

Dostanem úrok 2 % p.a.	☐	Môžem mať nenulový úrok	☒

Odôvodnenie:

- Peniaze by sme zamenili kurzom 25.000, čo je oveľa lepší kurz ako má centrálna banka, avšak je veľmi nepravdepodobné, že by nám niekto dal tak dobrý kurz.
- Obchodné banky si požičiavajú od centrálnej banky za 2,5 % resp. 2,75 %, nám však budú požičiavať za viac, pretože chcú zarobiť + musia rátať s tým, že nie všetci to splatia a preto pripočítajú aj prirážku za riziko.
- Úroky na sporiacich účtoch sú posledné roky nulové a aj pri vyšších sadzbách sa držia tesne na nule, takže s vyšším úrokom na sporiacom účte počítať nemôžeme, ale môže tam byť výnos napríklad 0,05 % p.a.

KOMERČNÉ BANKY

Aktivita č. 5

Vedel/a si o tom, že aj komerčné banky dokážu vytvárať nové peniaze bez toho, aby ich tlačili? Vložené peniaze klientov totiž požičajú cez úvery. Vyskúšaj si to pomocou nasledujúceho experimentu.

Predstav si, že máš 500 €, ktoré vložíš do jedinej banky v meste a tento zostatok budeš vidieť na účte. Táto banka si z každého vkladu necháva presne pätinu ako rezervu a zvyšok požičia napríklad Tonymu Starkovi, pretože vie, že celý majetok si z nej nikdy nebudeš vyberať. Tony si však požičané peniaze opäť vloží na účet a cyklus sa zopakuje. Aké bude finálne množstvo peňazí, ktoré takto bude svietiť ľuďom na účtoch v aplikáciách? Doplň tabuľku.

Vysvetlenie: Táto aktivita má za cieľ žiakom ukázať, že aj komerčné banky dokážu určitým spôsobom zvyšovať objem peňazí v obehu a prispievať tak k vyššiemu ekonomickému rastu. Ľudia v nich totiž v každom momente majú vložené obrovské sumy, z bankomatov si však vyberajú iba malý zlomok. Banky teda vedia, že nemusia byť vždy pripravené vyplatiť všetky peniaze, ale niektoré môžu požičať s čo najväčšou istotou, že sa im neskôr vrátia. Takto však nastáva paradox, kedy ľudia vidia na svojich účtoch viac peňazí, než v obehu reálne existuje.

Ekonomovia tento pomer nazývajú **peňažný multiplikátor**. Praktickú ilustráciu môžete vidieť v správnom riešení tabuľky:

Meno	Koľko vloží?	Koľko si banka nechá ako rezervu? (1/5)	Aká je kumulatívna hodnota peňazí v obehu??	Koľko banka požičia ďalšej osobe?
Vy	500 €	100 €	500 €	400 €
Tony Stark	400 €	80 €	900 €	320 €
Steve Rogers	320 €	64 €	1220 €	256 €
Thor Odinson	256 €	51,2 €	1476 €	koniec

KOMERČNÉ BANKY vs. CENTRÁLNE BANKY

Aktivita č. 6

Ako finanční spotrebitelia väčšinou využívame služby obchodných bánk. Sú však situácie, kedy nám vie pomôcť iba centrálna banka. V našom prípade je to Národná banka Slovenska. Doplň CB (Centrálna banka) alebo OB (Obchodná banka).

Vysvetlenie: V tomto cvičení žiakom ukážeme, s ktorými vecami nám vie pomôcť centrálna banka. Najčastejšie ide o zmenu slovenských korún na eurá, výmenu poškodených bankoviek, ochranu finančného spotrebiteľa a iné.

1. Máš veľmi veľké množstvo peňazí, ktoré si vyhral/a z lotérie. Chceš ich ísť vložiť na účet. Využiješ služby:

Obchodná banka

Pretože: Centrálna banka neprijíma vklady od fyzických osôb, na to slúžia obchodné banky.

2. Našiel/la si doma 500 slovenských korún. Chcel/a by si ich vymeniť za eurá. Využiješ služby:

Centrálna banka

Pretože: Staré slovenské koruny sa dajú vymeniť iba v NBS po neobmedzenú dobu, vymeniť sa však dajú iba bankovky.

3. Nájdeš na zemi bankovku, na ktorej bola odtrhnutá menšia časť. Chceš novú bankovku. Využiješ služby:

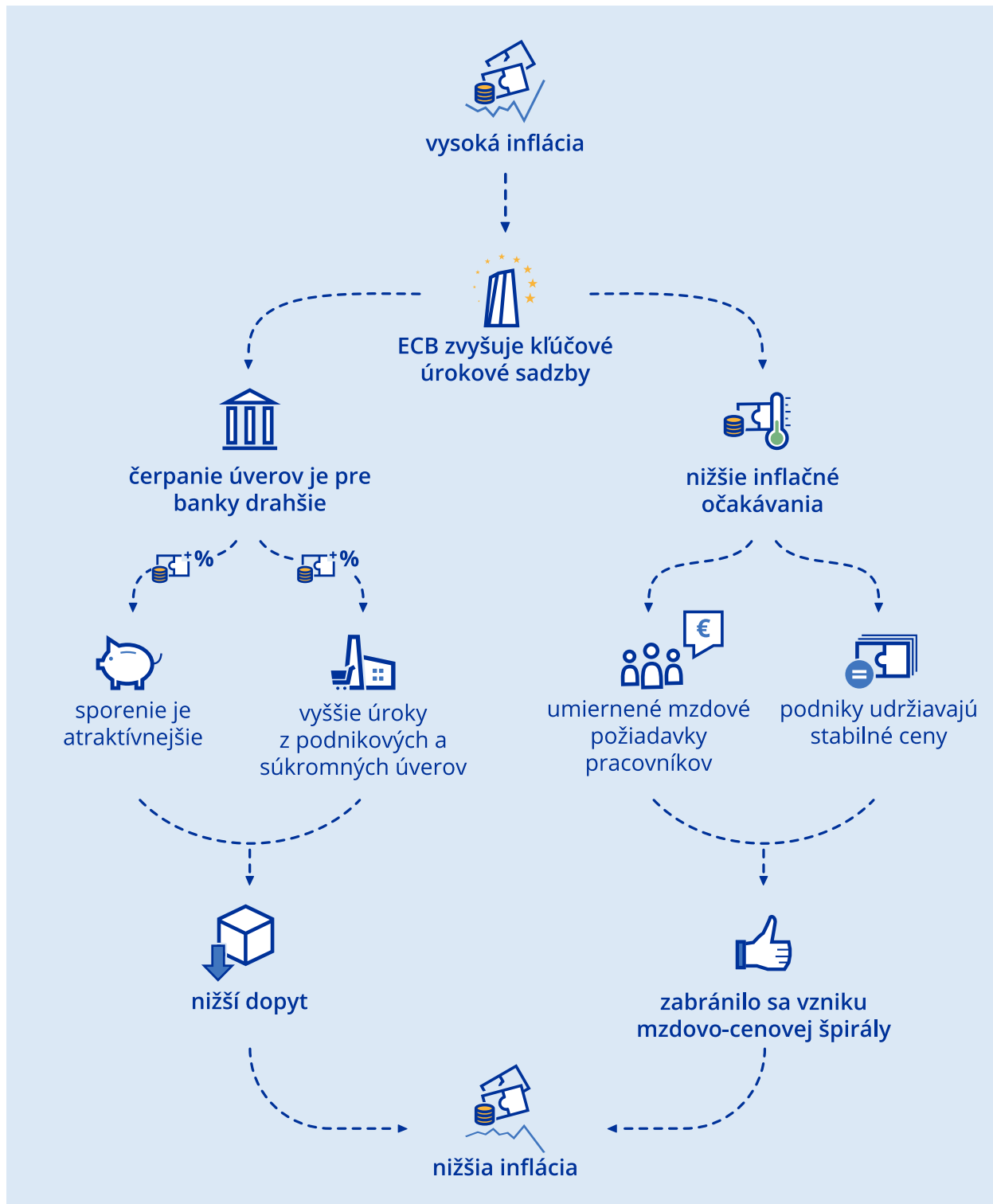
Centrálna banka

Pretože: Poškodené bankovky zamieňa za nové iba centrálna banka. Musíte mať však viac ako 50 % z pôvodnej bankovky.

4. Potrebuješ 5 000 € v hotovosti, kam pôjdeš vybrať hotovosť?

Obchodná banka

Pretože: Hotovosť môžeme vybrať, bez ohľadu na výšku sumy len v obchodnej banke, tá si ju objednáva od centrálnej banky.

Zdroj: ECB